

KÁRPÁT-HAZA

SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2024/ különszám

HÚSZ ÉVE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

CSERNICKÓ ISTVÁN – HLADONIK GERGELY
Az európai integráció és a kisebbségek nyelvi jogai

LAMPL ZSUZSANNA
Fele igen, fele nem, avagy 2024-es vélemények az Európai Unióról
a szlovákiai magyarok körében

BORBÉLY MÁTYÁS
A felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának 1990 utáni
változásai a Kárpát-medence NUTS3 szintű térségeiben

KALMÁR ZOLTÁN
A Kárpát-medencei vízerőművek: zöldenergia és környezetvédelem

RICZ ANDRÁS
Magyarország európai uniós csatlakozásának hatásai a vajdasági magyar közösségre

BENEDEK JÓZSEF
Gazdasági felzárkózás és területi egyenlőtlenségek: a magyar
és romániai régiók gazdasági teljesítményének összehasonlító vizsgálata

LELKES GÁBOR
A felvidéki magyar közösség helyzetének alakulása
Szlovákia európai uniós csatlakozását követően 2004–2024

SEBŐK LÁSZLÓ
A Szlovéniában (Muravidéken) élő magyarok helyzete, perspektívái

Kiadja a Nemzetstratégiai Kutatóintézet

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

HÚSZ ÉVE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

2024/ különszám

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

HÚSZ ÉVE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

2024/ különszám

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE 2024/ különszám

A Kárpát-medencei magyarságkutatás interdiszciplináris szakmai folyóirata

KIADJA A NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

1054 Budapest, Nagysándor József utca 8.

Felelős kiadó: Szász Jenő

Szerkesztőbizottság

Bakk Miklós, Bali János, Benedek József, Csata Zsombor, Farkas György,
Hajdú Zoltán, Kovály Katalin, Lampl Zsuzsanna, Magyar Zoltán,
Nagy Benedek, Nagy Imre, Péntek János, Péti Márton, Pozsony Ferenc,
Rácz Szilárd, Salamin Géza, Schwarcz Gyöngyi, Szilágyi Ferenc,
Sztókai Szilvia, Tóth Géza, Török Ibolya, Tózsér Anett

Szerkesztő

Ress Boglárka

A szerkesztő munkatársa

Borbándi Erik, Bern Andrea

Tipográfus

Nádas Zsófia

Tördelőszerkesztő

Simon Andrea

Nemzetstratégiai Kutatóintézet © 2024, Budapest

Minden jog fenntartva

A kötetben szereplő írások tartalma nem feltétlenül tükrözi a kiadó álláspontját.

A lapszám a Magyar Kultúraért Alapítvány nevében és képviseletében
eljáró Petőfi Kulturális Ügynökség által meghirdetett *Tudományos
folyóiratok működésének támogatása* című, FIT-SN-2023 kódszámú
nyílt pályázati konstrukció támogatása keretében jelenik meg.

ISSN 2732-1789

TARTALOM

ELŐSZÓ	6
TANULMÁNYOK	8
Csernicskó István – Hladonik Gergely Az európai integráció és a kisebbségek nyelvi jogai	8
Lampl Zsuzsanna Fele igen, fele nem, avagy 2024-es vélemények az Európai Unióról a szlovákiai magyarok körében	19
Borbély Mátyás A felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának 1990 utáni változásai a Kárpát-medence NUTS3 szintű térségeiben	30
Kalmár Zoltán A Kárpát-medencei vízerőművek: zöldenergia és környezetvédelem	47
Ricz András Magyarország európai uniós csatlakozásának hatásai a vajdasági magyar közösségre	61
Benedek József Gazdasági felzárkózás és területi egyenlőtlenségek: a magyar és romániai régiók gazdasági teljesítményének összehasonlító vizsgálata	75
Lelkes Gábor A felvidéki magyar közösség helyzetének alakulása Szlovákia európai uniós csatlakozását követően 2004–2024	90
STATISZTIKAI KÖZLEMÉNY	106
Sebők László A Szlovéniában (Muravidéken) élő magyarok helyzete, perspektívái	106
RECENZÍÓ	122
Bern Andrea Recenzió Tove H. Malloy és Balázs Vizi <i>Research handbook on minority politics in the European Union</i> c. művéhez	122
ABSZTRAKTOK	128

Lampl Zsuzsanna

Fórum Kisebbségkutató Intézet, Szociológiai és Demográfiai Kutatások Részlege, Somorja

Fele igen, fele nem, avagy 2024-es vélemények az Európai Unióról a szlovákiai magyarok körében

Kárpát-haza Szemle, 2024 (ksz), pp. 19–29, 129–130.

DOI-azonosító: 10.64605/KHSZ.2024.ksz.02

Fele igen, fele nem, avagy 2024-es vélemények az Európai Unióról a szlovákiai magyarok körében

Húsz év telt el azóta, hogy Szlovákia 2004. május elsején az Európai Unió tagállamává vált. Arról, hogy az ország lakossága hogyan vélekedett az EU-ról a csatlakozás előtti, majd a későbbi időszakokban, léteznek részleges összefoglaló publikációk, azonban a szlovákiai magyar népszerűség hosszú távú EU-s attitűdjeinek feltérképezésével eddig még senki sem foglalkozott. A tanulmány fő célkitűzése, hogy pótolja ezt a hiányt, s bemutassa, hogyan változott a szlovákiai magyarok körében az Európai Unió megítélése az elmúlt harminc évben. A tanulmány első részében áttekintjük azoknak a kérdőíves felméréseknek az eredményeit, amelyek 1995-től napjainkig Szlovákia lakossága, illetve a szlovákiai magyarok Európai Unióhoz való viszonyulását vizsgálták. Az 1995–2002-es időszakban 52%-ról 67%-ra emelkedett az uniós csatlakozást támogató lakosság aránya, ám a magyarok között 88%-ot is mértek, s több adat alapján kijelenthetjük, hogy ők támogatták leginkább a csatlakozást. Viszont a 2003-as európai uniós csatlakozás előtti népszavazáson a lakoságnak csupán 52,2%-a vett részt (92,5%-uk állt ki a csatlakozás mellett), s tényleges integrációt követően megcsappant a pozitív vélemények aránya. A második részben a szerző, saját legújabb felmérése alapján a szlovákiai magyarok EU-val kapcsolatos jelenlegi attitűdjeit mutatja be, kitérve azok társadalmi rétegződés szerinti megoszlására. Ez a felmérés 2024. április 15. és 29. között készült a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet Szociológiai és Demográfiai Kutatások Részlegén. A kvótás mintavétellel megalkotott mintát, amely magyar anyanyelvű, magyar nemzetiségű, nem, kor, iskolai végzettség, kerület, járás, településtípus szerint reprezentatív, 1 111 Dél-Szlovákiában élő magyarul tudó 18 éven felüli személy alkotta. A felmérés szerint jelenleg a magyarok fele pozitívan, másik fele negatívan vélekedik az Európai Unióról.

Kulcsszavak: Európai Unió, szlovákiai magyarok, empirikus adatok, az EU megítélése.

Half Yes, Half No: Opinions on the European Union Among Hungarians in Slovakia in 2024

Twenty years have passed since Slovakia became a member of the European Union on 1 May 2004. There are some partial summary publications on how the country's population felt about the EU before and after accession; however, no one has yet explored the long-term attitudes of the Hungarian population in Slovakia towards the EU. The primary objective of this study is to fill this gap by examining how perceptions of the European Union have changed among Hungarians in Slovakia over the past thirty years. In the first part of the study, we review the results of questionnaire surveys that assessed the attitudes of the Slovak and Hungarian populations in Slovakia towards the European Union from 1995 to the present. Between 1995 and 2002, the proportion of the population supporting EU accession rose from 52% to 67%. Among Hungarians, support was even higher, with some surveys reporting 88% in favour of accession. Several data sources suggest that Hungarians were the most supportive of joining the EU. However, only 52.2% of the population participated in the 2003 referendum prior to Slovakia's EU accession (with 92.5% voting in favour), and after integration, the proportion of positive opinions decreased. In the second part of the study, the author, drawing on her own recent survey, presents the current attitudes of Hungarians in Slovakia towards the EU, with a focus on how these opinions are distributed across different social strata. This survey was conducted between 15 and 29 April 2024 at the Department of Sociological and Demographic Research of the Forum Minority Research Institute in Somorja. The sample,

created through quota sampling and representative in terms of Hungarian mother tongue, Hungarian nationality, gender, age, education, region, district, and type of settlement, consisted of 1,111 Hungarian-speaking individuals over the age of 18 living in southern Slovakia. According to the survey, half of the

Hungarian population currently holds a positive view of the European Union, while the other half expresses a negative opinion.

Keywords: European Union, Hungarians in Slovakia, empirical data, perception of the EU

LAMPL ZSUZSANNA

Fele igen, fele nem, avagy 2024-es vélemények az Európai Unióról a szlovákiai magyarok körében

1. Bevezetés

Az 1989-es rendszerváltástól kezdve Csehszlovákia, majd 1993. január elseji megalakulása óta Szlovákia valamennyi kormánya külpolitikai prioritásként tűzte ki, hogy az ország az Európai Unió és a NATO tagjává váljon. Ezt a célt 2004-ben sikerült elérni: Szlovákia március 29-én csatlakozott a NATO és május elsején az Európai Unió kötelékébe. Arról, hogy az ország lakossága hogyan vélekedett az EU-ról a csatlakozás előtti, majd a későbbi időszakokban, léteznek szociológiai szempontból releváns publikációk (PLÁVKOVÁ, 2017, MESEŽNIKOV és BŪTOROVÁ és KOLLÁR (eds.), 2014) azonban a szlovákiai magyar népesség EU-s attitűdjeinek feltérképezésével eddig még senki sem foglalkozott. E tanulmány fő célkitűzése, hogy pótolva ezt a hiányt bemutassa, hogyan alakult a szlovákiai magyarok körében az Európai Unió megítélése az elmúlt harminc évben egészen napjainkig.

E cél érdekében dolgozatom első részében arról nyújtok áttekintést, hogyan alakult a szlovákiai magyarok uniós viszonyulása összehasonlítva Szlovákia összlakosságának uniós attitűdjeivel, azokkal párhuzamosan. Teszem mindezt egyrészt a hivatkozott szakirodalomban és forrásokban ismertetett korabeli

és jelenlegi empirikus adatokra, másrészt saját kérdőíves kutatásaim eredményeire támaszkodva. A tanulmány második része egy részletes elemzés arról, hogy 2024-ben hogyan viszonyulnak a szlovákiai magyarok az Európai Unióhoz. Ez az elemzés a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet Szociológiai és Demográfiai Kutatások Részlegén 2024. április 15. és 29. között készült „Aktuális közéleti kérdések” c. felmérésem adatain alapul (LAMPL, 2024), amelynél kvótás mintavételt alkalmaztunk, mégpedig a következő paraméterek szerint: magyar anyanyelv, magyar nemzetiség, nem, kor, iskolai végzettség, kerület, járás, településtípus. A felmérés mintáját 1 111 Dél-Szlovákiában élő magyarul tudó 18 éven felüli személy alkotta. Közülük 92% magyar anyanyelvű, 82% pedig magyar nemzetiségű. A korábbi felméréseimtől eltérően, a mintába kerülés kritériuma ezúttal nem a magyar nemzetiség volt, hanem a magyar nyelvtudás, ugyanis a minta megalkotásánál tekintetbe vettük a 2021-es szlovákiai népszámlálás nemzetiségre vonatkozó módszertanát, mely szerint az elsődleges nemzetiségen kívül már egy másik nemzetiség bevallására is volt lehetőség. Első helyen 422 065-en vallották magukat magyarnak, második nemzetiségként pedig 34 089 személy jelölte meg a magyart. A mintába

az utóbbiakat is megpróbáltuk bevonni. A lekérdezést az ASA (Társadalmi Elemzések Ügynöksége) végezte.¹

2. A szlovákiai magyar EU attitűdök alakulása az elmúlt harminc évben

A korabeli közvélemény-kutatások eredményei arról árulkodnak, hogy nemcsak a politikai elit, hanem a lakosság többsége is fontosnak tartotta, és egyre nagyobb mértékben támogatta azt a szándékot, hogy az ország belépjen az Európai Unióba. A Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatalának Közvélemény-kutató Intézete 1995-től folyamatosan készített felméréseket, amelyekben az uniós csatlakozással kapcsolatos véleményeket térképezte fel (PLÁVKOVÁ, 2017). Ezekből kiderült, hogy az 1995–2002-es időszakban 52%-ról 67%-ra emelkedett az uniós csatlakozást támogató lakosság aránya. Ugyanakkor az említett időszakban a csatlakozást ellenzők aránya is nőtt, mégpedig 17%-ról 24%-ra. Ezzel egyidejűleg alaposan csökkent a bizonytalanok aránya – 31%-ról 7%-ra –, akiknek kétharmada az integrációt helyeslő, egyharmaduk pedig az azt ellenzők táborába lépett át. Ami számunkra különösen érdekes és fontos: az összlakossági felmérésekben statisztikailag szignifikáns összefüggés mutatkozott az integrációt támogatók és a magyar nemzetiség között, abban az értelemben, hogy a magyarok folyamatosan csatlakozáspártibbabbak voltak a más nemzetiségű lakosoknál. Például 2001 júniusában a szlovákok 60%-a támogatta a csatlakozást, 2002 márciusában 67%-uk. Ugyanekkor a magyarok előbb 73%-a, majd 81%-a támogatta, tehát a magyar integrációpártiak aránya 2001-ben és 2002-ben is 13-14 százalékponttal felülmúlta a szlovákokét. A pártpreferenciák szerinti bontás is bizonyítja a szlovákiai magyarok EU-tagság melletti hangsúlyosabb elköteleződését: miközben 1999-ben 66% volt a csatlakozáspárti lakosság aránya, az SDKÚ (Szlovák Demokrata Keresztény Unió) és az MKP (Magyar Koalíció Pártja) szimpatizánsainak 91%-a

helyeselte az uniós tagságot. Emellett azonban az MKP választóinak csak 3%-a ellenezte a csatlakozást, míg az SDKÚ választóinak 6%-a, vagyis az MKP választói bizonyultak a leginkább csatlakozáspártinak (VELŠIČ, 1999). 2000-ben a lakosság 70%-a volt csatlakozáspárti, ám az SDKÚ szimpatizánsainak 89%-a, az MKP választóinak pedig 93%-a (GYÁRFÁŠOVÁ és VELŠIČ, 2000). Tehát az MKP választói és/vagy a szlovákiai magyarok az egész vizsgált időszakban nemcsak, hogy átlagon felül támogatták az uniós csatlakozást, hanem ők támogatták a leginkább.

Az összlakossági felmérésekben a szlovákiai magyarok számarányuknak megfelelően voltak képviselve, vagyis a róluk szóló következtetések nagyjából csupán 100 magyar megkérdezett válaszaiból származtak. Az első olyan szociológiai kutatás, amelynek teljes egészében a szlovákiai magyarok képezték a célcsoportját, és témáját tekintve a szlovákiai magyarok uniós viszonyulásával is foglalkozott, 1997-ben készült a budapesti Balázs Ferenc Intézet szervezésében. Ennek a többi határon túli magyar kisebbségre is kiterjedő kutatásnak a vezetője Dobos Ferenc volt, a szlovákiai részutatást pedig Lampl Zsuzsanna vezette (az eredményekről bővebben LAMPL, 1999). A kvótás módszerrel alkotott szlovákiai mintát 600 felnőtt korú magyar nemzetiségű válaszadó alkotta. Ebből a felmérésből az derült ki, hogy a szlovákiai magyarok 88%-a helyeselné az uniós csatlakozást (72% teljes mértékben, 16% inkább igen), 7% volt ellene (4% teljes mértékben ellene, 3% inkább ellene), és 5%-uk nem tudott véleményt mondani. A fentebb ismertetett szlovák felmérések eredményeihez képest tehát itt még inkább érzékelhető, hogy a magyarok csatlakozáspártibbabbak voltak a szlovák lakoságnál, mégpedig nemcsak az új évezredtől kezdve, hanem már a múlt század kilencvenes éveitől.

2003. május 16–17-én került sor Szlovákia eddig egyetlen érvényes népszavazására, épp az Európai Unióba való belépés kapcsán. A referendumon a választópolgárok 52,2%-a vett részt, és 92,5%-uk igennel válaszolt arra a kérdésre, hogy „egyetért-e Ön azzal, hogy a Szlovák Köztársaság az Európai Unió tagállamává váljon?”² (6,2% nemmel válaszolt,

¹ A tanulmány „A szlovákiai magyar társadalom változásai az utóbbi 100 évben, különös tekintettel a mindennapi kultúrára” című, APVV-19-0509 számú kutatási projekt, továbbá a Szlovák Köztársaság Kisebbségi Kulturális Alapja által támogatott „A szlovákiai politika fő mérföldkövei a szlovákiai magyarok szemével – szociológiai kutatás” projekt keretében készült.

² Referendum o vstupe SR do Európskej unie 16 a 17 maj 2003. <https://volby.statistics.sk/ref/ref2003/webdata/sk/graf/graf3.htm> Letöltés 2024. 08. 06.

a szavazatok 1,3%-a érvénytelen volt). A 16 dél-szlovákiai vegyes lakosságú járás fele az ország azon járásai közé tartozott, ahol az országos átlagnál magasabb volt a részvételi arány,³ s a Nagykürtösi és a Rozsnyói járás kivételével, ahol az igenlő válaszok aránya hajszálnyival az országos átlag alatt mozgott, az összes többi magyarlakta járásban átlagon felüli volt. Különösen az akkoriban szinte tömbmagyar járásoknak számító Dunaszerdahelyi és Komáromi járásban: az előbbiben a lakosok 95,21%-a, az utóbbiban 95%-uk válaszolt „igen”-nel.⁴ Ez újfent tanúsította a szlovákiai magyarok uniós csatlakozás iránti magas fokú elköteleződését.

A lakosság hangulatának, unióval kapcsolatos véleményeinek szondázása az EU-tagsággal természetesen nem ért véget. Ám ezekben a felmérésekben már megjelentek a felfokozott eurooptimizmusból való kijózanodás jelei. Közvetlenül az Európai Parlamenti választások után, 2004 júniusában egy országos kiterjedésű felmérésben arra a kérdésre, hogy általában véve jó vagy rossz dolog-e az, hogy Szlovákia tagja lett az uniónak, a megkérdezettek 35%-a válaszolta, hogy jó dolog, 9% tartotta rossz dolognak, 8% nem tudott válaszolni, 48% pedig jónak is és egyben rossznak is tartotta (GYÁRFÁŠOVÁ és VELŠIC, 2004, 45. o.). Ugyanakkor az összlakosság nagyjából fele bizalmatlan volt az EU által hozott döntések iránt: 52% csak kismértékben bízott abban, hogy ezek szolgálni fogják Szlovákia érdekeit, és 47% abban is csak kismértékben hitt, hogy az ő személyes érdekeit szolgálni fogják (GYÁRFÁŠOVÁ és VELŠIC, 2004, 47. o.). Ebből a felmérésből nemzetiségi bontás szerinti adatokat nem tettek közzé, viszont pártpreferenciák szerinti bontást igen, s ebből az derült ki, hogy az MKP választói, tehát a magyarok körében, még ekkor is 11,7 százalékponttal felülprezentált volt az unióhoz való pozitív viszonyulás (46,7%), de ekkor már nem ők voltak a legpozitívabbak, hanem az SDKÚ választói (75%).

Ebből az időszakból is rendelkezésünkre állnak olyan kutatások, amelyek nem összlakossági, hanem szlovákiai magyar reprezentatív mintán készültek. Közülük most csak a 2007-es Kárpát Panel címűt említeném, mivel az uniós tematikát tekintve ez volt a legkomplexebb. Ez a kutatás a Kárpát-medencei magyarság körében készült az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet égisze alatt, Papp Z. Attila és Veres Valér vezetésével. A szlovákiai kutatás vezetője Lampl Zsuzsanna volt, a lekérdezés 600 fős reprezentatív magyar mintán zajlott (bővebben LAMPL, 2007, 65–120. o.) Az eredmények arról tanúskodnak, hogy 2007-ben a szlovákiai magyarok 54%-a általános értelemben pozitívan vélekedett magáról az Európai Unióról, 30% semleges álláspontot képviselt, 7% negatívan vélekedett, 9% pedig nem tudott véleményt mondani.⁵ Ami viszont Szlovákia uniós csatlakozását illeti, ezzel már csak 45%-uk volt elégedett, emellett 39% tartotta jónak is és rossznak is, 4% elégedetlen volt, 12% pedig nem tudott véleményt mondani, illetve nem válaszolt.⁶ Tehát az unióról szóló általános vélekedéshez képest konkrétan Szlovákia integrációját illetően elégedetlenebbek voltak a válaszadók. Viszont 64% még így is azt válaszolta, hogy Szlovákiának előnyére vált az uniós csatlakozás (8% állította ennek ellenkezőjét, s 28% ezúttal sem tudott válaszolni).⁷ Ha pedig összehasonlítjuk a szlovákiai magyarok, erdélyi magyarok és a magyarországi lakosság véleményeit, akkor 2007-ben mindhárom mutató tekintetében a szlovákiai magyarok viszonyultak a legpozitívabban az EU-hoz.

2014-ben, az uniós csatlakozás tízedik évfordulóján Szlovákia lakosságának már csak 39%-a viszonyult pozitívan az unióhoz, 19% negatívan, a legtöbbben pedig (42%) pedig semleges.⁸

Ami a szlovákiai magyarokat illeti, az új évezred második évtizedében két felmérés is tanúsítja attól való félelmüket, hogy Európa helyzete romlani fog.

³ A Szenci járásban 58,81%, a Dunaszerdahelyiben 56,29%, a Komáromban 53,56%, a Lévaiban 56,46%, a Rimaszombatiban 55,12%, a Nagykürtösiben 56,08%, a Kassa-vidékiben 57,15%, a Rozsnyóban 57,61%. Referendum o vstupe SR do Európskej unie 16 a 17 maj 2003. <https://volby.statistics.sk/ref/ref2003/webdata/sk/tab/tab3.htm> Letöltés: 2024. 08. 06.

⁴ Uo.

⁵ Az erdélyi magyarok 49%-ának, a magyarországiak 38%-ának volt általános értelemben pozitív véleménye az unióról.

⁶ Országos uniós csatlakozásával az erdélyi magyarok 36%-a, a magyarországiak 24%-a volt elégedett.

⁷ Az erdélyi magyarok 62%-a, a magyarországiak 46%-a szerint vált Románia, illetve Magyarország előnyére az uniós tagság.

⁸ A Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala. <http://www.pramen.info/c/3082/d-vera-v-eu-na-slovensku-rastie.htm> Letöltés: 2024. 07. 14.

Mindkét felmérés Dél-Szlovákiában készült a szokásos paraméterek szerinti kvótás mintavétellel. A 2015-ös felmérés mintáját 1 000, a 2018-as felmérés mintáját 800 magyar nemzetiségű felnőtt korú személy alkotta. Az előbbi felmérés a somorjai FKI SZDKR, az utóbbi az FKI SZDKR és a budapesti Nemzetpolitikai Kutatóintézet égisze alatt zajlott, a kutatásvezető Lampl Zsuzsanna volt. 2015-ben a szlovákiai magyarok egyharmada, 2018-ban pedig már 48%-uk tartott Európa helyzetének rosszabbodásától (Lampl, 2015, 2018). Igaz, ezek a vélemények nem kimondottan az Európai Unióra vonatkoztak, mégis az EU megítélésének fokozatos változásáról, és a vele való növekvő elégedetlenségről árulkodtak, ami abban is megmutatkozott, hogy 2018-ban az unióról szóló vélekedés tekintetében már polarizálódott a szlovákiai magyarság: 51% rendelkezett pozitív, 49% pedig negatív véleménnyel.

Végezetül néhány adat az utóbbi két évből. Egy 2023-as országos felmérésben a szlovákiai lakosság 56%-a jó, 13% rossz dolognak tartotta az uniós tagságot, 30% semleges álláspontra helyezkedett (GYÁRFÁŠOVÁ ÉS MESEŽNIKOV, 2024, 22. o.).

A 2024. tavaszi Eurobarometer szerint Szlovákia lakosainak 48%-a pozitívan, 17%-a negatívan, 34%-a semlegesen viszonyult az unióhoz (az uniós átlag 47%:17%:36%).⁹ Ami az unióban való bizalmat illeti, 51% bízik benne, 39% nem bízik, 10% nem tudja megmondani (az uniós átlag 49%:42%:9%).¹⁰ A szlovák lakosság pozitív uniós viszonyulása tehát nem süllyed az uniós átlag alá. Emellett az EU-tagság 82% szerint előnyös, miközben az uniós átlag 71%, vagyis a szlovák lakosság körében átlagon felüli az uniós tagságot előnyösnek tartók aránya.¹¹

A 2024. február 19. és március 20. közötti CEPER nemzetközi felmérés szerint, amely telefonos lekérdezéssel zajlott kilenc közép-európai országban, országonként ezres mintán (a nemzetiség nem szerepelt a mintaalkotó jegyek között), Szlovákiában

választották a legtöbben, mégpedig 68%, hogy az uniós tagság előnyös az ország számára. Ugyanakkor egy másik kérdésre válaszolva 76% százalékuk szorgalmazta azt, hogy az EU váljon függetlenebbé az USA-tól.¹²

A fejezet végén összegeztem és a könnyen áttekinthető *1. táblázatba* rendeztem az eddig felsorolt adatokat, bár ezek teljes mértékben nem hasonlíthatók össze, hiszen a kérdések és a válaszlehetőségek megfogalmazása nem mindenütt volt egyforma. Ráadásul a 2004 előtti kérdések a csatlakozással kapcsolatos attitűdöket, a 2004-es integráció utáni kérdések pedig már magára az EU-ra vonatkozó véleményeket tudakolták. Továbbá a későbbi válaszmegoszlásokat az is befolyásolhatta, hogy a kezdeti „igen – nem” határozott válaszalternatívák alkalmazása helyett megjelentek a „középre” tendáló, kevésbé sarkító válaszlehetőségek, mint az „inkább pozitív”, „inkább negatív” vagy „semleges”, amelyek egyértelműen ezek tömeges választásához vezettek.

Ezzel együtt látható, hogy az a nagymértékű pozitív viszonyulás, amely a csatlakozás előtti időszakot jellemezte, 2004 után visszaesett, mégpedig úgy az összlakosság, mint a magyarok esetében. A magyarok viszont továbbra is pozitívabban viszonyultak az unióhoz.

S még egy fontos dolog: az *1. táblázatban* látható valamennyi adat felmérésből származik, egyetlen kivétellel, ez pedig a 2003-as népszavazás eredménye. Ez arról tanúskodik, hogy az uniós csatlakozásról szóló felmérésekből származó 60%-on felüli pozitív vélemények mintha túldimenzionáltak lettek volna – egyébként a vélemények sokszor azok –, hiszen amikor kellett, a lakosoknak csak 52,2%-a állt ki az unió mellett nemcsak szavakban, hanem tettekben is, azzal, hogy elment szavazni. A részletesebb adatok, így a választási részvétel, a pozitív válaszok és a negatív válaszok arányának kombinációjából¹³ részben arra következtethetünk, hogy elsősorban a csatlakozáspártiak mentek el

⁹ Eurobarometer. Public Opinion in the European Union. Eurobarometer%20Standard%20101%20Spring%202024_Factsheet_SK_en.pdf, 3. o. Letöltés: 2024. 08. 06.

¹⁰ Uo. 2. o.

¹¹ Euractiv.sk 2024. „Slováci nad priemerom EÚ: Až 82 percent verí, že členstvo v Únii prináša výhody”, április 17. <https://euractiv.sk/section/europska-politika/news/slovaci-nad-priemerom-eu-az-82-percent-znich-veri-ze-clenstvo-v-unii-prinasa-vyhody/> Letöltés: 2024. 08. 06.

¹² Teraz.sk 2024. „PRIESKUM: Väčšina Slovákov si je vedomá výhod členstva v EÚ”, április 17. <https://www.teraz.sk/slovensko/slovaci-si-suspomedzi-krajin-stredne/788842-clanok.html> Letöltés: 2024. 08. 06.

¹³ Referendum o vstupe SR do Európskej unie 16 a 17 maj 2003. <https://volby.statistics.sk/ref/ref2003/webdata/sk/graf/kart3.htm> Letöltés 2024.8.6.

1. táblázat:

Az Európai Unióhoz való viszonyulás alakulása a korábbiakban bemutatott felmérések alapján (%)

A felmérés éve	Uniós viszonyulás a szlovákiai összlakosság körében		Uniós viszonyulás a szlovákiai magyarok körében	
	pozitív	negatív	pozitív	negatív
A csatlakozáshoz való viszonyulás 2004 előtt				
1995	52,0	17,0	81,0	–
1997	–	–	88,0	7,0
1999	66,0	25,0	91,0 (MKP szimpatizánsok)	3,0
2000	70,0	20,0	93,0 (MKP szimpatizánsok)	2,0
2001	60,0	–	73,0	–
2002	67,0	24,0	81,0	–
2003 népszavazás	92,5 (a lakosság 52,2%-a szavazott)	6,2	–	–
Az EU-hoz viszonyulás 2004 után				
2004	35,0	–	47,0 (MKP szimpatizánsok)	–
2007	–	–	54,0	7,0
2014	39,0	19,0	–	–
2018	–	–	51,0	49,0
2023	56,0	13,0	–	–
2004 Eurobarometer	48,0	17,0	–	–
2024 Lampl	–	–	50,0	50,0

Forrás: saját szerkesztés a tárgyalt felmérések alapján

szavazni, azok pedig, akik inkább elleneztek vagy nem tartották fontosnak a csatlakozást, nagyobb valószínűséggel maradtak otthon.

3. Szlovákiai magyar uniós attitűdök 2024-ben

Most pedig nézzük meg, a 2024-es felmérés szerint hogyan viszonyulnak az Európai Unióhoz a szlovákiai magyarok.

A 2. táblázatban feltüntetett, korábban már említett 2018-as és az aktuális 2024-es felmérésből származó adatok szerint a legtöbben „inkább pozitív”,

illetve „inkább negatív” véleménnyel rendelkeznek, jóval ritkább az egyértelmű pozitív, illetve az egyértelmű negatív vélemény, bár 2018-hoz képest 2024-ben mindkettő enyhén növekedett. Egészében véve azonban nem következett be változás: akár csak hat évvel ezelőtt, a magyarok fele most is pozitívan, másik fele negatívan vélekedik az Európai Unióról. (2. táblázat lásd következő oldal)

Az EU-ról való vélekedés társadalmi rétegződés szerint változó.

Nézzük előbb a szocio-demográfiai jellemzők szerinti megoszlást (3. táblázat). Nemek szerint a teljes mintához képest a férfiak negatívabban, a nők

2. táblázat:
Általánosan, milyen véleménye van az Európai Unióról? (%)

	1. Pozitív	2. Inkább pozitív	3. Inkább negatív	4. Negatív	pozitív/negatív vélemények aránya
2018	8,8	42,1	37,0	12,1	51/49
2024	11,8	37,7	35,8	14,7	50/50

Forrás: Lampl, 2018, 2024

pozitívabban viszonyulnak az unióhoz (48:51% a pozitív válaszok aránya).

Korcsoportok szerint, amennyiben a táblázatban feltüntetett három korcsoportot vesszük alapul, a legfiatalabbak (18–34 évesek) viszonyulnak a legpozitívabban az unióhoz, s ez a pozitív attitűd korral csökken (53:50:49% a három korcsoport pozitív válaszainak aránya).

Iskolai végzettség szerint két egymástól elkülönülő csoport mutatkozik. Az alapiskolai és a szakintézetes végzettségűek, valamint a szakközépiskolai érettségivel rendelkezők unióhoz való viszonyulása inkább negatív (a pozitív vélemények aránya 45–46%), míg a gimnáziumi érettségivel és felsőfokú végzettséggel rendelkezők véleménye kimagaslóan pozitív (arányuk 56 és 63% között mozog).

Családi állapot szerint a pozitív vélemények vannak túlsúlyban (51 és 55% között mozognak, az utóbbi a nőtlen/hajadon csoportra vonatkozik), kivéve az élettársi viszonyban élőket és főként az özvegyeket (44 és 38% a pozitív vélemények aránya), akiknél a negatív vélemény dominál. S akiknek nincs gyermekük, negatívabban viszonyulnak az unióhoz, mint azok, akiknek van (47 és 50% a pozitív vélemények aránya).

Felekezet szerint a római katolikusok és a görögkatolikusok között a pozitív vélemények (53 és 54%), ezzel szemben a reformátusok és az evangélikusok között a negatív vélemények felé billen a mérleg (45 és 43% a pozitív vélemények aránya), akárcsak a felekezet nélküliek esetében (48%-nyi pozitív vélemény). (3. táblázat lásd következő oldal)

Az unióról való vélekedés szignifikáns összefüggést mutat az alábbi két gazdasági jellegű mutatóval (4. táblázat). Munkahelyi beosztás szerint a magasabb szintű vezetők (csúcs- és középvezetők) viszonyulása nagymértékben pozitív (63 és 66%),

ellenben a csoportvezetők, beosztottak és azok többsége, akiknek nincs munkahelyük, negatív véleménnyel rendelkeznek (körükben 46–48% között mozognak a pozitív vélemények). Ami pedig a család anyagi helyzetét illeti, minél jobb a család anyagi kilátásai, annál pozitívabban viszonyulnak az unióhoz, s minél rosszabbak, annál inkább növekszik a negatív vélemények aránya. A két szélső kategória – a biztató anyagi helyzetűek és a riasztó anyag helyzetűek – unióhoz való viszonyulásában 25 százalékpontnyi különbség van (a pozitív vélemények aránya az előbbieknél 57%, az utóbbiaknál 32%). (4. táblázat lásd következő oldalpár)

A válaszadók lakhelye alapján történő földrajzi besorolás is szignifikáns összefüggést mutat az unióról való vélekedéssel (5. és 6. táblázat). Településtípus szerint szembevetendő a városi és a falusi lakosság egymással ellentétes uniós viszonyulása: míg a városiak 57%-a pozitív véleménnyel, a falusiak közül ugyanennyien negatív véleménnyel rendelkeznek.

Az unióról szóló véleményekről az ország magyarok lakta öt kerülete is változó képet mutat. A Pozsonyi kerület kimagaslóan pozitív, 26 százalékponttal felülmúlja az átlagot (76%). A második legpozitívabb véleménnyel a Nagyszombati kerület lakói rendelkeznek (57%). A Nyitrai és a Kassai kerületben egyensúlyban vannak a pozitív és negatív vélemények. A Besztercebányai kerületben pedig a negatív viszonyulás dominál (csupán 30% a pozitív vélemények aránya). (5. táblázat lásd következő oldalpár)

Járások szerint még tarkább a kép. A 6. táblázatban feltüntetett 17 magyarok lakta járás közül a Kassa-városiban mindenki pozitív, ellenben a Nagyrőcei járásban mindenki negatív választ adott. A többi járás közül a Szenci járásban a legmagasabb a pozitív vélemények aránya (92%), majd a Pozsonyi

3. táblázat:
Általánosan milyen véleménye van az Európai Unióról? – szocio-demográfiai jellemzők szerint(%)

	1. Pozitív	2. Inkább pozitív	3. Inkább negatív	4. Negatív	pozitív/negatív vélemények aránya
Teljes minta	11,8	37,7	35,8	14,7	50/50
Nemek szerint					
Férfi	11,4	36,9	34,0	17,8	48/52
Nő	12,2	38,5	37,5	11,8	51/49
Korcsoport szerint					
18–34	14,7	38,1	31,3	15,8	53/47
35–55	13,5	37,1	35,9	13,5	50/50
55 fölött	9,0	40,0	37,5	13,4	49/51
Iskolai végzettség szerint					
Alapfokú	9,4	36,8	44,3	9,4	46/54
Szaktanintézeti	9,6	35,3	34,7	20,5	45/55
Szakérettségi	9,5	35,9	39,6	15,0	46/54
Gimnáziumi érettségi	11,5	44,6	33,1	10,8	56/44
Felsőfokú	20,7	42,1	28,0	9,1	63/37
Családi állapot szerint					
Nőtlen/hajadon	15,3	39,8	29,6	15,3	55/45
Nős/férjezett	11,3	40,8	33,5	14,4	52/48
Élettársi viszony	9,7	33,8	40,7	15,9	44/56
Elvált	12,4	38,2	37,1	12,4	51/49
Özvegy	9,9	22,2	52,0	16,0	32/68
Van gyermeke	11,9	38,2	35,7	14,1	50/50
Nincs gyermeke	10,0	36,9	37,2	15,9	47/53
Felekezet szerint					
Római katolikus	14,6	37,9	36,2	11,3	53/47
Református	9,2	35,3	32,0	23,7	45/55
Görögkatolikus	16,7	37,5	25,0	20,8	54/45
Evangélikus	6,6	36,1	47,5	9,8	43/57
Nincs felekezete	6,0	42,3	39,9	14,8	48/52

Forrás: Lampl, 2024

járás következik (73%-nyi pozitív vélemény), utánuk a Dunaszerdahelyi járás (69%), a Komáromi járás (56%), végezetül az Érsekújvári és a Kassa-vidéki járások (mindkettőben 54%) zárják a pozitív véleménytöbbséggel rendelkező járások sorát. A többi járásban a negatívan vélekedők alkotnak többséget: a Losonci járásban 80%, a Nyitrai járásban 77%,

a Galántai és a Vágsellyei járásban 75%, a Lévaiban 74%, a Rozsnyóiban 71%, a Nagykürtösiben 62%, a Nagymihályiban 53%, végezetül a Töketerebesiben 51% a negatív vélemények aránya.

Összesítve az eredményeket: az unióról 7 járásban pozitív, 10 járásban negatív véleménytöbbség mutatkozik. Az adatokból az is kiderül, hogy az egyes

4. táblázat:
Általánosan milyen véleménye van az Európai Unióról? – településtípus és kerület szerint (%)

	1. Pozitív	2. Inkább pozitív	3. Inkább negatív	4. Negatív	pozitív/negatív vélemények aránya
Teljes minta	11,8	37,7	35,8	14,7	50/50
Munkahelyi beosztás szerint					
Csúcsvezető	21,1	42,1	29,8	7,0	63/37
Középvezető	17,1	48,6	22,9	11,4	66/34
Csoportvezető	15,4	31,9	29,7	23,1	47/53
Beosztott	11,1	36,6	38,3	14,0	48/52
Nincs munkahelye	8,0	38,2	38,2	15,6	46/54
A család anyagi helyzetének kilátásai szerint					
Biztató	14,4	42,8	32,2	10,6	57/43
Változatlanul jó	15,7	38,7	34,7	10,6	54/46
Változatlanul rossz	7,0	30,4	43,6	18,9	37/63
Riasztó	6,0	25,5	31,4	37,3	32/68
Nem tudja	4,2	46,9	30,2	18,8	51/49

Forrás: Lampl, 2024

5. táblázat:
Általánosan milyen véleménye van az Európai Unióról? – gazdasági jellegű mutatók szerint (%)

	1. Pozitív	2. Inkább pozitív	3. Inkább negatív	4. Negatív	pozitív/negatív vélemények aránya
Teljes minta	11,8	37,7	35,8	14,7	50/50
Településtípus szerint					
Város	14,1	43,2	29,2	13,5	57/43
Falu	8,5	34,6	40,6	16,3	43/57
Kerület szerint					
Pozsony	29,7	45,9	24,3	–	76/24
Nagyszombat	16,5	40,0	35,8	7,7	57/43
Nyitra	9,3	40,8	33,2	16,7	50/50
Besztercebánya	1,0	29,0	50,5	19,6	30/70
Kassa	14,8	36,1	30,8	18,3	51/49

Forrás: Lampl, 2024

kerületeken belül fekvő járások lakosainak unióhoz való viszonyulása között több esetben számottevő különbségek vannak (például a Nagyszombati kerületbe tartozó Dunaszerdahelyi járásban 69%, s az ugyancsak odatartozó Galántai járásban 25% a pozitív vélemények aránya). (6. táblázat)

A 7. táblázatban a magukat elsődlegesen magyar, illetve elsődlegesen szlovák nemzetiségűnek vallók uniós attitűdjei láthatók: a szlovákoknál a pozitív, a magyaroknál a negatív vélemény dominál, s a két nemzetiség pozitív uniós véleménye között nem kevés, 10 százalékpontnyi különbség van. A magyar

és a szlovák anyanyelvűeket összevetve is hasonló az eredmény. Bár a magyar anyanyelvűek uniós viszonyulása a magyar nemzetiségűekhez képest

enyhén pozitívabb, a szlovák anyanyelvűek 58 %-a, a magyar anyanyelvűeknek pedig csak a fele rendelkezik pozitív attitűddel. (7. táblázat)

6. táblázat:

Általánosan milyen véleménye van az Európai Unióról? – járások szerint (%)

	pozitív/negatív vélemények aránya
Teljes minta	50/50
Pozsonyi járás	73/27
Szenci járás	92/8
Dunaszerdahelyi járás	69/31
Galántai járás	25/75
Komáromi járás	56/44
Lévai járás	26/74
Nyitrai járás	33/77
Érsekújvári járás	54/46
Vágsellyei járás	25/75
Losonci járás	20/80
Nagyőrcei járás	0/100
Nagykurtosi	38/62
Kassa-városi járás	100/0
Kassa-vidéki járás	54/46
Nagymihályi járás	47/53
Rozsnyói járás	29/71
Tőketerebesi járás	49/51

Forrás: Lampl, 2024

4. Összegzés

A tanulmány első részében bemutatott adatok szerint a szlovákiai magyarok korábban mindig pozitívabban viszonyultak az EU-hoz, mint a szlovákok. Mostanra megfordult volna a helyzet? A 2024-es adatok ezt sugallják. Azonban fontos kihangsúlyozni, hogy az ebben a felmérésben megjelenő szlovákok nem a szlovák összlakosságot képviselik, hanem csak a dél-szlovákiai szlovákoknak azt a részét, amely második nemzetiség, anyanyelv vagy legalább magyar nyelvtudás szintjén kötődik a magyarokhoz. Ők jelenleg tényleg pozitívabb uniós attitűddel rendelkeznek, mint az elsődlegesen magyar nemzetiségű, illetve magyar anyanyelvű válaszadók, de hogy ez csupán egy pillanatnyi állapot-e vagy egy hosszabb lefolyású tendencia részét képezi, azt nem tudjuk, mivel felmérések hiányában nincsenek arra vonatkozó adatok, hogy ez a nagyon specifikus csoport korábban hogyan viszonyult az unióhoz.

A szlovák összlakosság és a szlovákiai magyarok jelenlegi uniós attitűdjeinek összehasonlításához hasonló kérdésfeltevés okán a már említett 2024 tavaszi Eurobarometer szolgálhat alapul, mely szerint az ország lakosainak 48%-a pozitívan, 17% negatívan ítéli meg az EU-t, 34% pedig semleges. Ami a szlovákiai magyarokat illeti, saját felméréseim szerint 2018-ban 51%, 2024-ben 50% volt a pozitív

7. táblázat:

Általánosan milyen véleménye van az Európai Unióról? – nemzetiség és anyanyelv szerint (%)

	1. Pozitív	2. Inkább pozitív	3. Inkább negatív	4. Negatív	pozitív/negatív vélemények aránya
Teljes minta	11,8	37,7	35,8	14,7	50/50
Nemzetiség szerint					
Magyar	11,2	36,5	36,6	15,7	48/52
Szlovák	15,2	43	31,5	10,3	58/42
Anyanyelv szerint					
Magyar	12	38	34	16	50/50
Szlovák	10,4	48	31,2	10,4	58/42

Forrás: Lampl, 2024

válaszok aránya. Vagyis a szlovákiai magyarok igaz, már nem kimagaslóan, de továbbra is hajszányival pozitívabban viszonyulnak az unióhoz.

Korábbi önmagukhoz képest viszont csökkent az EU-ról pozitívan vélekedő szlovákiai magyarok aránya. Felmerül a kérdés: lehetséges, hogy a szlovákiai magyarok, akik hosszú időn keresztül az uniós csatlakozás elsődleges támogatóinak bizonyultak Szlovákiában, bár társadalmi rétegenként különböző előjelű és mértékű véleménnyel rendelkeznek az unióról, a szlovákokhoz hasonlóan összességében mára jóval kritikusabbá váltak?

A válasz: igen. Ugyanis a magyarok többsége szerint az EU hozzájárul olyan negatív jelenségekhez, mint a hazai termelők háttérbe szorulása (71% szerint hozzájárul), az illegális bevándorlók beáramlása (69%), a rossz minőségű áru behozatala (64%) és a szlovákiai gazdaság leépülése (51%). S ugyancsak

sokak szerint hozzájárul a társadalmi egyenlőtlenségek növekedéséhez (49%), a nemzetközi szervezett bűnözés növekedéséhez (48%), a nemzeti identitás gyengüléséhez (48%) és az ország szuverenitásának elvesztéséhez (43%). Ellenben kevésbé járul hozzá az olyan pozitív jelenségekhez, mint az életszínvonal emelkedése (40% szerint járul hozzá), a béke védelme (35%), az emberek európai identitásának megszilárdulása (29%), az európai népek összetartásának megerősödése (28%) és a hagyományos kisebbségek, például a szlovákiai magyarok, védelme (24%).

Ezzel együtt, ha a magyaroknak most újra kellene Szlovákia uniós csatlakozásáról dönteniük, 53,5%-uk igennel szavazna. Ugyanennyien választanák a NATO-tagságot. A legtöbben (72,6%) pedig Szlovákia Visegrádi Négyek tagsága mellett voksolnának.

Irodalom

Gyárfášová Oľga és Mesežnikov Grigorij (2024). *V4 v čase polykrízy. Názory verejnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.

Gyárfášová Oľga és Velšic Marián (2004). *Volebné správanie slovenských voličov v prvých eurovoľbách a širšie súvislosti vnímania členstva v EÚ*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.

Gyárfášová Oľga és Velšic Marián (2000). *Podpora občanov integrácii SR do Európskej únie sa zvýšila*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.

Lampl Zsuzsanna (1999). *A saját útját járó gyermek – Három szociológiai tanulmány a szlovákiai magyarokról*. Pozsony: Madách-Posonium.

Lampl Zsuzsanna (2007). Felvidék (Szlovákia). In Papp Z Attila, Veres Valér (szerk.), *Kárpát Panel 2007*. A Kárpát-

medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái. Gyorsjelentés (pp. 65–120). Budapest: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet.

Mesežnikov Grigorij és Bútorová Zora és Kollár Miroslav (eds.) (2014). *Desať rokov v Únii: Slovenská a česká cesta*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, Heinrich-Böll-Stiftung.

Plávková Oľga (2017). *Verejná mienka na Slovensku v kontexte integráčnych procesov na začiatku 21. storočia*. Bratislava: Ústav politických vied SAV, Veda, vydavateľstvo SAV.

Velšic Marián (1999). *Podpora občanov integrácii SR do Európskej únie sa upevnila a podpora vstupu do NATO sa stabilizovala*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.

Források

A Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala. <http://volby.statistics.sk/ref/ref2003/webdata/sk/graf/graf3.htm>
Letöltés: 2024. 08. 06.

A Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala. <http://volby.statistics.sk/ref/ref2003/webdata/sk/tab/tab3.htm>
Letöltés: 2024. 08. 06.

A Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala <https://volby.statistics.sk/ref/ref2003/webdata/sk/graf/kart3.htm>
Letöltés 2024. 08. 06.

<http://www.pramen.info/c/3082/d-vera-v-eu-na-slovensku-rastie.htm> Letöltés: 2024.7.14.

Europa.eu. Eurobarometer%20Standard%20101%20Spring%202024_Factsheet_SK_en.pdf 3.

Euractiv.sk <https://euractiv.sk/section/europska-politika/news/slovaci-nad-priemerom-eu-az-82-percent-z-nich-veri-ze-clenstvo-v-unii-prinasa-vyhody/> Letöltés: 2024. 08. 06.

Teraz.sk. <https://www.teraz.sk/slovensko/slovaci-si-suspomedzi-krajin-stredne/788842-clanok.html> Letöltés: 2024. 08. 06.

Kutatási adatbázisok (az egyes kutatások részletes ismertetése a tanulmányban)

Lampl Zsuzsanna (2015). Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet Szociológiai és Demográfiai Kutatások Részlege.

Lampl Zsuzsanna (2018). Felmérés a szlovákiai magyar lakosság körében. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet

Szociológiai és Demográfiai Kutatások Részlege. Budapest: Nemzetpolitikai Kutatóintézet.

Lampl Zsuzsanna (2024). Aktuális közéleti kérdések. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet Szociológiai és Demográfiai Kutatások Részlege.